

Helaas heeft het HAZELOOP en mij aan tijd ontbroken om een ander gerucht, dat de grauwe kiekendief in het Z.W. deel van den polder broedde, te controleeren, zoodat ik dezen vogel dan ook niet in de lijst heb opgenomen.

LITERATUUR.

1. DOBBEN, W. H. VAN (1932): Over de nieuwe bevolking der Wieringermeerpolder (4e publicatie van de „Club van Zuiderzee-waarnemers”). Dit tijdschrift, 4, p. 115—119.
2. — — (1935): Gegevens over de Wieringermeerpolder in het broedseizoen 1934 (8e publicatie van de „Club van Zuiderzee-waarnemers”). Ibidem, 7, p. 101—103.
3. OP DE COUL, P. G. (1932): De Wieringermeerpolder in het broedseizoen van 1932 (5e publicatie van de „Club van Zuiderzee-waarnemers”). Ibidem, 5, p. 13—18.
4. SCHAANK, Dr J. R. H., en J. L. HAZELOOP (1935): Lijst van vogels, waargenomen in de Wieringermeerpolder, 1932—1934. Mededeelingen van de „Club van Zuiderzee-waarnemers”, 21, p. 4—5 (niet in den handel).

MEDEMBLIK, October 1935.

Een korte bijdrage over de biotoop van de fluiter, *Phylloscopus s. sibilatrix* (Bechst.),

DOOR

J. N. VAN DEN BRINK.

In de Avifauna van VAN OORDT en VERWEY (p. 70) heet de fluiter, *Phylloscopus s. sibilatrix* (Bechst.), „in gemengde en in loofbosschen vrij algemeene broedvogel” en met name wordt dan de provincie Utrecht genoemd. Dit is volkomen in overeenstemming met wat ik gedurende mijn zesjarig verblijf te Driebergen op de zandstreken aldaar waarnam, met die restrictie evenwel dat ik de fluiter meer dan eens ontmoette in dennenbosschen, waar misschien wel iets loofhout in de naaste omgeving stond, maar waar toch moeilijk van een gemengd bosch te spreken is.

Geheel anders echter werd het, toen ik later in de gelegenheid kwam de kleistreek, onmiddellijk grenzend aan de Utrechtsche heuvelrug te onderzoeken. Ofschoon daar mooie boombosschen van eik en beuk liggen, oogenschijnlijk uitgezochte fluitergebieden, heb ik daar deze soort nimmer geconstateerd, niettegenstaande ik er mijn volle aandacht aan schonk. Ik mag dus gerust beweren dat de fluiter daar als broedvogel ontbreekt¹⁾.

¹⁾ Ook in het Linschoter bosch ontbreekt hij als broedvogel (cf. „De Wandelaar”, 2, p. 264).

Dit feit, dat in twee aan elkaar grenzende gebieden de fluiters in 't eene vrij algemeen genoemd mag worden, in 't andere ontbreekt, werd voor mij aanleiding het woongebied van deze soort eens nader na te gaan. Het was nu duidelijk, dat niet in ieder bosch, ook al is het een beukenbosch, de voorwaarden, voor de biotoop van de fluiters vereischt, aanwezig zijn; de verblijfplaats derhalve niet voldoende gedetermineerd wordt met de fluiters een echte boschvogel te noemen, die zich dan tot min of meer bepaalde boomsoorten, met name de beuk, zou beperken, maar dat wel degelijk andere factoren van invloed zijn.

Verre van bevredigend is daarom de bepaling van het „Practical Handbook of Brit. Birds”, I, p. 310: „Essentially a woodland species, affecting especially woods of beech and oak”. Evenmin die van HARTERT, in „Die Vögel der paläarktischen Fauna”, I, p. 516: „Echter Waldbewohner, der vor allem Buchenwälder liebt, aber auch gern in Eichenbeständen, in gemischten und mitunter in reinen Nadelwäldern nistet.” Ook bij HEINROTH, „Die Vögel Mitteleuropas, I, p. 81, is geen nauwkeuriger omschrijving te vinden: „Diese Art hält sich fast nur im Laubwald und zwar sehr gern in Buchen auf, verschmäht aber auch Birken und Eichen nicht ganz. Selten hört man sie im reinen Kiefernwald und wohl auch nur dann, wenn wenigstens ein paar Laubbüsche eingesprengt sind.”

SCHLEGEL noemt in „De Vogels van Nederland”, 1878, I, p. 59, naast het bosch ook droge grond als tweede factor: „De Fluiters wordt op drooge gronden zoo als in Gelderland en langs onze duinen, het meest in sparre- of beukenbosschen aangetroffen”. Deze factor „droge grond” geeft ook BREHM eenigszins aan, wanneer hij zegt dat de vogel aan bergachtige streken de voorkeur schijnt te geven: „Sein Wohnbaum ist die Buche und er findet sich ausschliesslich da, wo sie vorkommt, dort, wo sie zusammenhängende Bestände bildet, ungemein häufig, da, wo sie im Nadelwalde eingesprengt ist, seltener, unter Umständen auf eine einzige Buche beschränkt. Diesem Baum zu Gefallen steigt er bis zur oberen Waldgrenze empor, wie er überhaupt im Gebirge lieber zu wohnen scheint als in der Ebene” (Die Vögel, 1925, IV, p. 70).

Bij NAUMANN, Naturgeschichte der Vögel Mitteleuropas, II, p. 124, nieuwe uitgave, vinden we een minutieuse beschrijving van het broedgebied van de fluiters, die volkomen in overeenstemming is met wat ik dienaangaande zelf constateerde en waarvan ik daarom de voornaamste punten aangeef.

Naar mijn meening vraagt de fluiters groote en rustige boschcomplexen met opgaand hout, vermijnd kleinere geïsoleerde boschjes, met een zekere voorliefde, zooals ook BREHM vermeldt, voor hooger gelegen, meer bergachtige streken. Wanneer hij in zijn verdere beschrijving de fluiters zich laat terugtrekken in de groote, meer afgelegen en ontoegankelijke wouden, maakt hij ons vogeltje wel een beetje „menschenhuw”. Al

blijft de fluiter een boschvogel, die zich niet in de onmiddellijke omgeving van onze woningen ophoudt, geloof ik toch dat hij in ons land wat meer vertrouwd geraakt is met de menschen. Op 15 Mei van dit jaar hoorde ik hem zingen te Heemstede op Groenendaal tijdens de bloementoonstelling. 't Was daar natuurlijk in die dagen verre van rustig. Echter is 't niet uitgesloten dat het hier nog een trekker gold. In Driebergen evenwel broedde enkele jaren achtereen een paartje op een boschgedeelte, dat dagelijks druk door menschen bezocht werd. Wat de boomsoorten betreft waar de fluiter zich thuis voelt, geeft hij in vergelijking met andere auteurs, een ruime plaats aan de den en opvallend wordt de beuk, die anders als nummer één staat, hier, met name tenminste, niet genoemd. „Er liebt die Nadelwälder mehr als ein Vogel dieser Familie und ist viel häufiger hier als im Laubholzwalde, vorzüglich gern in solchen, wo beide Holzarten miteinander abwechseln. Man trifft ihn daher in den Kiefernwaldungen sandiger Gegenden, die häufig mit Birken, Eichen und anderem Laubholz untermischt sind, zumal wo dieses hohes Stangenholz bildet, sehr häufig an, selbst im alten Hochwalde von jenen, wenn er nur nicht gar zu düster ist auch im Fichten- und Tannenwäldern.”

Wanneer NAUMANN daarna ook het loofbosch als fluitergebied aangeeft, stelt hij een conditie, die ik bij geen van de andere auteurs vermeld vind, en die voor het al of niet als broedvogel aanwezig zijn van de fluiter m.i. van doorslaande beteekenis is, nl. een schrale onderbegroeiing. „Im reinen Laubholzwalde, mag er trockenen oder feuchten Boden haben, ist er nur im hohen Stangenholz, und zwar am liebsten da, wo dieses nur oben noch belaubt ist und soviel Schatten macht, dass am Boden unter demselben nur stellenweise noch Gras und andere Pflanzen wachsen, nicht aber auf jungen Schlägen oder da, wo das Unterholz noch nicht hoch und alt genug ist.”

Om deze reden zal de fluiter zich vanzelf naar de droge, meer schrale gebieden terugtrekken, omdat de vegetatie in de bosschen met vochtige grondslag al te weelderig is. Daarom is het misschien ook te verklaren, dat hij gaarne de beuk opzoekt of in zijn omgeving zijn nest bouwt; het is immers bekend, dat juist onder de beuk slechts heel weinig, waar ze bijeen staan dikwijls volstrekt geen planten groeien.

Waarom vermijdt de fluiter deze weelderige rijkbegroeide bosschen? Niet direct om het voedsel. Slechts zelden komt hij in het onderhout of op de grond en bij voorkeur zoekt hij het in de kronen der boomen. Letten wij in dit verband eens op de plaats die de vogel zich kiest voor zijn nest. Niet zooals bij tijftjaf en fitis in het dichte struweel maar juist op de meer open, zonnige, weinig of niet begroeide plekjes van het bosch is zijn grondnest te vinden. In bosschen waar een weelderig plantendek afwisselt met dorre, schrale plekken, zullen juist deze laatste gekozen worden.

Deze omstandigheid vinden we bij VAN PELT LECHNER, „Oologia Neerlandica”, I, pl. 55, niet vermeld; die schrijft eenvoudig: „Neststand: op den grond, vooral gaarne in beukenen eikenbosschen”. Evenmin in Pract. Handb., l.c., waar het heet: „Breeds in woods with undergrowth of bracken and brambles”. De volgende auteurs echter spreken er uitdrukkelijk over en NAUMANN heel in het bijzonder. HEINROTH l.c.: „Sein Standort scheint mir nicht so versteckt zu sein wie der der beiden Verwandten. — Wir fanden es da, wo lichter Graswuchs den Waldboden bedeckte”. — KLEINSCHMIDT, „Die Singvögel der Heimat”, p. 70: „Auf dem Boden an lichten Stellen des Hochwaldes von Buchen, Eichen oder Nadelhölzern” — NAUMANN, l.c.: „am wenigsten auf sumpfigem Boden... nicht da, wo unter dem Holze viel üppiges Gras und hohe Pflanzen wachsen, darf man ihr Nest suchen wollen. Dagegen wird man es an solchen Orten, wo man das Männchen immer singen hört, das sein Revier nicht über ein paar hundert Schritte im Umkreise ausdehnt, wenn hier der Boden mit kurzem Gras, Moos, Heidekraut, Heidelbeeren und dergleichen, obgleich nur kümmerlich bedeckt ist, selbst zuweilen da, wo zwischen dem alten Laube nur wenig grüne Pflanzen hervorsprossen, gewiss nicht vergeblich suchen. Indessen ist es dennoch äusserst schwer aufzufinden, weil es stets auf den Erdboden selbst oder zwischen alte Storzeln vormals abgehauener Baumstämme, zwischen Baumwurzeln, unter altes Gras und dergleichen gebaut ist”.

Interessant in dit verband is een mededeeling van ALTUM, Der Vögel und sein Leben, 1903, p. 147: „Von einer Gesellschaft Ornithologen äuszerte einst jemand, als gerade in der Nähe ein Walddaubvogel sang, dasz das Nest dieses nicht seltenen Vögels so äusserst schwierig aufzufinden sei, und mehrere andere stimmten ihm bei. „Ach nein”, erwiderte der anwesende Professor BLASIUS, „ich finde es sofort”. Der Versuch wurde gemacht. BLASIUS stand eine Weile und überschaute in der Nähe des Sängers die lichte Waldstelle, und schritt darauf geraden Weges auf ein kleines Büschel Buchenaufschlag zu und zeigte seinen erstaunten Freunden sofort das dort versteckte Nestchen. Man staunte, wollte aber zum Teil diesen überraschenden Erfolg nur einem günstigen Zufall zuschreiben, so dasz jener sich veranlaszt fand, kurz darauf an einer anderen Stelle das Experiment mit gleicher Sicherheit zu wiederholen.”

We zien dus hoe deze vogel meer dan onze andere *Phalloscopus*-soorten, wier nesten op alle mogelijke en onmogelijke plaatsen te vinden zijn, aan zijn nestplaats heel bepaalde eischen stelt, zoo zelfs, dat een goed fluiterkenner, gelijk ALTUM verhaalt, als 't ware bij intuïtie de nestplaats kan aanwijzen, iets wat bij fitis en veelal ook bij tjiftjaf absoluut onmogelijk is.

Vanzelf zal dit van invloed zijn op de bosschen door de fluiters bewoond. Daarom zou ik het terrein, waar we de fluiters als broedvogel mogen verwachten, in 't algemeen zoo willen be-

palen: grootere naald- of loofbosschen met hoog opgaand hout, vooral op de meer droge of schrale gronden, wanneer het bosch tenminste niet te donker en de boschbodem hier en daar slechts spaarzaam begroeid is. Dit laatste zal wel de reden zijn, waarom deze vogel ontbreekt in vele weelderig begroeide bosschen van onze lagere kleistreken, evenals hij volgens NAUMANN, l.c., tevergeefs gezocht wordt in die van de Noordduitsche laagvlakte: „In den schönen Laubholzwaldungen der Auen norddeutscher Flüsse ist er dann ¹⁾ überall häufig, in der Brutzeit aber bloss an den höher gelegenen Stellen.”

BUNNIK, Juli 1935.

¹⁾ Bedoeld is, in de trektijd (v. d. Br.).

Nesten van boomgierzwaluwen, *Hemiprocnitidae*, en hoornzwaluwen, *Podargidae*, in West-Borneo,

DOOR

L. COOMANS DE RUITER.

(met 4 tekstfiguren)

Dat deze beide families, die geenerlei verwantschap bezitten, in deze bijdrage gezamenlijk worden behandeld, is gelegen in het feit, dat hun nesten en broedgewoonten wèl eenige overeenkomst vertoonen, nl. zij bouwen in verhouding tot hun lichaamsgrootte zulke kleine nesten, dat zij niet in het nest, maar op den tak moeten plaats nemen en dit komt bij mijn weten bij andere vogelsoorten in Indië niet voor.

Het record in dezen staat op naam van de beide boomgierzwaluwen (fig. 1), vroeger in de systematiek ondergebracht in de familie der gierzwaluwen, *Micropodidae*, thans tot een afzonderlijke familie vereenigd, de *Hemiprocnitidae*. Deze familie bestaat uit 1 geslacht en 5 soorten, die voorkomen van Zuid-Azië tot Nieuw-Guinea en de Salomonseilanden toe. Op de groote Soenda-eilanden, Java, Sumatra en Borneo leven 2 soorten, namelijk de gekuifde boomgierzwaluw, *Hemiprocne longipennis*, en de kleinere oerboschvorm, die men met een Hollandschen naam witsnor-boomgierzwaluw zou kunnen noemen, *Hemiprocne comata*. Van eerstgenoemde zijn de rassen „harterti” (Stres.) [Maleische Schiereiland, Sumatra en Borneo] en „longipennis” (Rafin) [Java] be-